

Dorothy Johnson'ın Davranışsal Sistem Modeli'nin Tiroidektomi Ameliyatı Sonrası Hastanın Bakım Sürecinde Kullanılması

Using Dorothy Johnson's Behavioral System Model in Patient Care Process After Thyroidectomy Surgery

¹ Senem ANDI^a, ² Mine ŞİNİK^b

^aHassa Devlet Hastanesi, Hatay, Türkiye

^bHitit Üniversitesi Erol Olçok Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çorum, Türkiye

ÖZET Modeller ile verilen bakım bilimsel kanıtlara dayandırılır ve hemşirelik mesleğinin gelişmesine katkıda bulunur. Bu modellerden biri olan Davranışsal Sistem Modeli çevreden gelen uyarılara yönelik bireyin yanıtını organize eder ve dengeyi devamlılığını sağlar. Bireyin davranışları üzerine odaklanan Davranışsal Sistem Modeli bireyi bağlılık, savunma-korumacı, bağımlılık, boşaltım, beslenme, cinsellik ve başarı alt sistemleri ile tanımlamaktadır. Tiroidektomi olan hastaların hemşirelik bakımının bilimsel temeller doğrultusunda yapılması hastaların yaşam kalitesinin yükselmesini sağlamaktadır. Bu çalışmada, tiroidektomi olan bir hastanın postoperatif dönemdeki bakımı Davranışsal Sistem Modeli kullanılarak yapılmıştır. Bu modelin kullanımı tiroidektomi olan hastaların bakımında odaklanılması gereken noktaları ortaya koyarak hemşirelik sürecine rehberlik etmiştir. Davranış Sistem Modeli'nin daha farklı alanlarda kullanılarak bu modelin kullanımının yaygınlaştırılması önerilmektedir.

ABSTRACT The care given by models is based on scientific evidence and contributes to the development of the nursing profession. The Behavioral System Model, which is one of these models, organizes the response of the individual to the stimuli from the environment and ensures the continuity of the balance. The Behavioral System Model, which focuses on the behavior of the individual, defines the individual with subsystems of commitment, defense-protection, addiction, excretion, nutrition, sexuality and achievement. Nursing care of patients with thyroidectomy in line with scientific foundations increases the quality of life of patients. In this study, the postoperative care of a patient with thyroidectomy was performed using the Behavioral System Model. The use of this model has guided the nursing process by revealing the points that should be focused on in the care of patients with thyroidectomy. It is recommended that the Behavioral System Model be used in more different areas and the use of this model should be expanded.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik teorisi; hemşirelik bakımı; tiroidektomi; hasta bakım planı

Keywords: Nursing theory; nursing care; thyroidectomy; patient care planning

Tiroidektomi günümüzde en sık yapılan boyun ve endokrin ameliyatlardan birisidir. Tiroidektomi sonrasında uygun olmayan hemşirelik bakımı, hastanın iyileşmesini ve yaşam kalitesini ciddi şekilde etkiler. Bu nedenle tiroid ameliyatları sonrasında hemşirelik bakımının önemli bir yeri vardır.¹ Ameliyat sonrası olası komplikasyonların önüne geçmek, hastanın durumunun değerlendirilmesi ve kişi merkezli bir bakımın sunulması hemşirelik bakımının önemli bir parçasıdır. Tiroidektomi olan hastaların hemşirelik bakımının bilimsel temeller doğrultusunda yapılması hastaların yaşam kalitesinin yükselmesini sağlamaktadır.²

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında Johnson'ın Davranışsal Sistem Modeli'nin kullanıldığı çok az araştırma vardır. Bu çalışmada, tiroidektomi olan bir hastanın ameliyat sonrası dönemdeki bakımının Johnson'ın Davranışsal Sistem Modeli kullanılarak yapılması amaçlanmaktadır.

DOROTHY E. JOHNSON'IN DAVRANIŞSAL SİSTEM MODELİ

Hemşirelikte model kullanımı en iyi klinik uygulamayı ve yönetimi desteklemekte, hemşirelik bakımının sürekli iyileşmesine olanak sağlamaktadır. Bunun yanında hemşirelik bakımının görünür olmasını sağ-

Correspondence: Senem ANDI
Hassa Devlet Hastanesi, Hatay, Türkiye
E-mail: senemperktas@gmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences.

Received: 14 Jan 2023

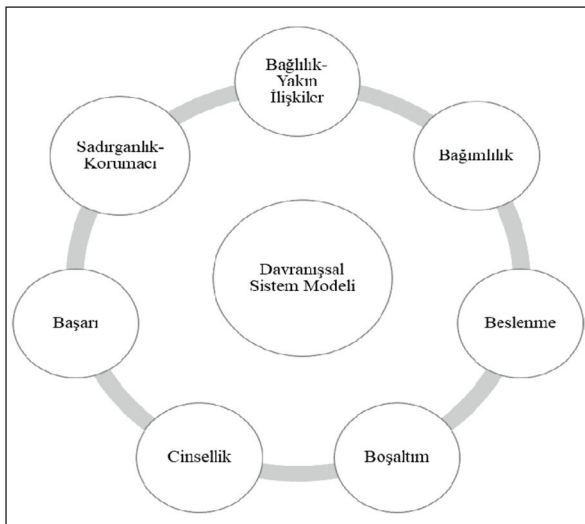
Accepted: 17 May 2023

Available online: 24 May 2023

2146-8893 / Copyright © 2023 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

lar ve hemşirelerin sağlık ekibi içindeki ve toplumdaki gücünü artırır.³ Modeller ile verilen bakım; bilimsel kanıtlara dayandırılır ve hemşirelik mesleğinin gelişmesine katkıda bulunur. Hemşirelik bakımının hasta sonuçları üzerindeki etkisinin daha net bir şekilde görünmesine katkı sağlamaktadır.⁴ Ayrıca karışılmayan bakımın engellenmesine ve hemşirelerin iş doyumunun artmasını sağlamaktadır.⁵

Hemşirelik modellerinden biri de Dorothy E. Johnson'ın Davranışsal Sistem Modeli'dir. Bu model bireylerin hastalık ve yaralanmalardan korunmasına ya da onların iyileştirilmesine dayanan bir hemşirelik modelidir.⁶ Johnson'a göre davranışsal sistem çevreden gelen uyarılara yönelik bireyin yanıtını organize eder ve dengenin devamlılığını sağlar. Davranış sisteminde meydana gelen dengesizlik ya da güçsüzlük durumunda hemşireler bireyin yeniden denge durumuna ve gücüne ulaşması için bireylerin düzenleyici mekanizmalarını harekete geçirir.⁷ Bireyin yapması gereken birçok görevi bulunmaktadır ve bu sebeple sistem özel görevlere sahip alt sistemlere ayrılmıştır. Alt sistemler birbiri ile bağlantılıdır; çevre ya da diğer alt sistemlerle herhangi bir sorun olmadığı sürece kendini sürdürmeye devam eder. Bireyin biyolojisinden çok davranışları üzerine odaklanan Davranışsal Sistem Modeli bireyi 7 alt sistem üzerine tanımlamaktadır.⁶ Bu alt sistemler ise bağlılık, savunma-koruyucu, bağımlılık, boşaltım, beslenme, cinsellik ve başarıdır.⁶⁻⁹ Dorothy Johnson'ın Davranışsal Sistem Modeli Şekil 1'de verilmiştir.

ŞEKİL 1: Johnson Davranışsal Sistem Modeli.⁶

■ Bağlılık-yakın ilişkiler alt sistemi; iletişim becerileri, ait olma isteği, başkalarıyla ilişki gibi bireyin sosyal yönünün sürdürülmesini ifade eder.

■ Saldırganlık-savunma (koruyucu) alt sistemi; kendisini ya da başkaları gerçek veya olası tehlikelere karşı savunmayı amaçlar.

■ Bağımlılık alt sistemi; bir karşılık beklemeden başkalarından destek alabilme ve yardım konusunda gereken kaynakları sağlayabilmektir.

■ Boşaltım alt sistemi; sistemin biyolojik olduğu gibi sosyal ve psikolojik olarak da değerlendirildiği alandır. Biyolojik olarak boşaltımın yanında duyguların ifadesini de kapsamaktadır.

■ Besin alt sistemi; besin ihtiyacının uygun şekilde sağlanarak bireyin bütünlüğünün korunmasını ifade eder.

■ Cinsellik alt sistemi; cinsiyetine yönelik öz-kimliğinin ve rollerinin desteklenmesidir. Bireyin sosyolojik, biyolojik ve kültürel değerlerinden etkilenir.

■ Başarı alt sistemi; bireyin hedefine yönelik olarak kendini ve çevresini harekete geçirmesini ifade eder.

OLGU SUNUMU

A.K. 70 yaşında ev hanımıdır. Altı çocuğu olup, eşi ve bir oğlu ile yaşamaktadır. Yirmi yıldır hipertansiyon ve diyabet tanısı bulunmaktadır. Boğaz ağrısı ile başvurduğu sağlık kuruluşunda toksik olmayan multimedüller guatr tanısı olarak genel cerrahi servisine yatırılmıştır. Total tiroidektomi ameliyatı olmuş ve bir adet dreni bulunmaktadır. Ameliyat sonrasında 2 gün serviste yatmış olup bu süreçte Dorothy E. Johnson'ın Davranışsal Sistem Modeli'ne göre hemşirelik bakımı verilmiştir ve ardından taburcu olmuştur. Olgu sunumu, hastadan sözlü ve yazılı onam alındıktan sonra hazırlanmıştır. Dorothy E. Johnson'ın Davranışsal Sistem Modeli'ne göre olgunun hemşirelik bakım planı Tablo 1'de yer almaktadır.

DOROTHY E. JOHNSON'IN DAVRANIŞSAL SİSTEM MODELİ'NE GÖRE HEMŞİRELİK BAKIM SÜRECİ

1. Tanılama-Belirleme

Tanılama 2 adımdan oluşur. Birinci adımda hastadan alınan öykü doğrultusunda alt sistemlerdeki so-

TABLO 1: Dorothy E. Johnson in Davranışsal Sistem Modeline göre olgunun bakım planı.

Alt sistem	Fonksiyon	Tanımlama	Planlama ve Uygulama	Değerlendirme
Bağlılık-Yakın ilişkiler alt sistemi	-Kız kardeşi ve çocukları sımsıkı kendisine refakate almakta. Bundan dolayı kendini güvende hissettiğini fakat onlara yük olmaktan korktuğunu ifade etti. -Edele İken yanında eşi ve oğlu var. Bu nedenle kendini yalnız hissetmiyor. -Çocukları ve eşi dışında etkileşimde bulunduğu pek kimsenin olmadığını ifade etti.	Yetersizlik/Eksiklik	Hastanın duygularını ifade etmesini sağlayacak bir kişi bulunur. Başkarlarından yardım isteme durumu üzerinde konuşulur. Aile desteğinin önemi refakatçileri ile birlikte hastanın yanında konuşulur. Refakatçilerin dönüşümlü yanında kalıyor olması ile kendisinin onları yormadığı ifade edilir. Etkileşim kurabileceği kişiler üzerinde konuşulur. Hastane kalma sürecinde ve taburcu olduktan sonra yapılacak çok aktiviteler planlanır.	Alisrine karşı kendini yük olarak görmeyi bırakıp, ameliyat sonrası eski düzenine kavuşacağını ve konulan ile sabah yürüyüşüne katılacağını ifade etti.
Saldırganlık Savunma (Koruyucu) alt sistemi	-Ameliyat olması nedeniyle iyileşme sürecinde endişeli ve huzursuz belirtti. -Kayı ve ağrı nedeniyle gece uyumadığını belirtti.	Yetersizlik/Eksiklik	Gevşeme teknikleri ile ilgili eğitildiği ve uygulaması konusunda cesaretlendirilir. Uykuya dalması konusunda ortam koşulları gözden geçirilir ve ortamın uygunluğu sağlanır. Ağrı kesici ilacının uymaya yakın verilmesi planlanır.	Erişmelerinin azaldığını fakat uykunun geçmediğini ifade etti.
Bağlılık alt sistemi	-Ağrısının olması -Ameliyat sonrası sesinin hafif düzeyde kısılması -Ameliyat sonrası kanama riskinin olması	Yetersizlik/Eksiklik	Ağrısının yeri, başlangıcı, süresi, sıklığı, şiddeti ile ağrıyı anırtan ve azaltan faktörler değerlendirilir. Boyun kaslarında zorlanma ve gerginlik oluşmasına yönelik bilgi verilir. Ağrısının azaltılmasını sağlayacak nonfarmakolojik yöntemler üzerine konuşulur (boyun desteklenmesi, başını yavaş hareket ettirmesi, nefes egzersizi, ılgı alma ve göze izleyebileceği dijital içerikler gibi). Order edilen analjezikler kullanılır. Dikkatini başka yöne çekecek konular üzerinde konuşulur (habitat etme gibi). Bu yöntemleri kullanması yönünde teşvik edilir (dua etme). Ses kısıklığının nedeni ile ilgili değerlendirilir. Soğuk buhar uygulaması yapılır. Konuşma sıklığı azaltılarak vokal kordları dinlendirilmesi sağlanır. Öksürme, kusma, aşırı hareket etme gibi kanamaya neden olabilecek durumlar hakkında bilgilendirilir. Drenaj rengi ve miktarının takibi yapılır. Yaşam bulguların değerlendirilir. Ameliyat bölgesi kanama bulgularından bakılmadan izlenir.	Refakatçileri tarafından boyunun desteklendiği görüldü. Dikkatini başka yöne çekeken uygulamaları yaptığını görüldü (dua etme ve teshp çekme). Ağrı şiddetinin azaldığını ifade etti. Ses kısıklığı azadı. Yapılan girişimlere uyum sağladığı görüldü ve kanama bulgusu görülmüdü.
Boşaltım alt sistemi	-Bağırsak boşaltımında düzensizlik meydana geldiğini ifade etti.	Yetersizlik/Eksiklik	Ameliyat bölgesi kanama bulgularından bakılmadan izlenir. Bağırsak sesleri dinlenir. Bağırsak düzensizliğinin nedenleri anlatılır (cezahtı girişim, fiziksel inaktivite). Fiziksel aktivitelerin önemi anlatılır. Ameliyat sonrası dönemde mobilizasyon sınırlarını üzerindeki önemi anlatılır. Diyetne uygun, şeklide bol sıvı alması önerilir (su, şekersiz çay gibi). İlik su içmesi önerilir. Diyetne uygun şekilde lifli gıdalar hakkında bilgilendirilir. Düzenli analizlere defekasyona çıkması planlanır.	Normal bağırsak alışkanlığını kazandığını ifade etti.

TABLO 1: Dorothy E. Johnson'ın Davranışsal Sistem Modeli'ne göre olgunun bakım planı (devamı).

Alt sistem	Fonksiyon	Tanımlama	Planlama ve Uygulama	Değerlendirme
Besin alt sistemi	-Hastanede tuzsuz, diyabetik diyet alıyor. -Evde çoğunlukla diyetine uyduğunu fakat bazen eklemek, yediğini ifade etti. -Yürmede güçlüğü yaşadığı için yemekleri yemek istemediğini, ara öğünlerini atadığını belirtti.	Yetersizlik/Eksiklik Çelişki/Uyumsuzluk	Dengeli beslenme konusunda bilgilendirilir. Beslenme alışkanlıkları değerlendirilir. Diyetine uygun seviyede besinler belirlenir. Yakınlarnın bu besinlerden getirebileceği belirtilir. Diyetine uymanın gerekliliği konusunda bilgi verilir. Kan glukoz takibi yapılır. Hipoglisemi/hiperglisemi ile ilgili eğitim verilir.	Kendi beslenme alışkanlığına uygun yiyecekler olduğunda diyetine daha kolay uyum sağladığını ifade etti.
Cinsellik alt sistemi	-70 yaşında, 6 çocuğu var ve menopoz döneminde. Yaşının ilerlediğini ve bu nedende rollerin değiştiğini ifade etti.	Yetersizlik/Eksiklik Çelişki/Uyumsuzluk	Cinsellik kavramına ilişkin düşüncelerini paylaşması için uygun ortam sağlanır.	İki günlük bakım süreci sonunda hasta cinsel kimlik algısında bir değişim olmadığını ifade etti.
Başarı alt sistemi	-İyileşme süreci konusunda yetersiz bilgi sahibi olduğunu ifade etti. Hastalık ve iyileşme süreci hakkında bilgi durumu belirtilir.	Yetersizlik/Eksiklik	Hastalık ve iyileşme süreci hakkında soru sormaya cesaretlendirilir. Hastanın hemşirelik sürecine katılım ve kendisi ile ilgili sorumluluk alması sağlanır. İyileşme süreci ve olası komplikasyonlar ve yapılması gerekenler ile ilgili bilgi sağlanır. Tedavi süreci konusunda bilgi verilir. Taburculuk sonrasında kullanılacağı ilaçlar hakkında eğitim verilir. Evde yapacağı boyun egzersizleri ile ilgili eğitim verilir.	İyileşme süreci konusunda merak ettiklerini öğrendiğini ifade etti.

runlar ortaya çıkarılır. İkinci adımda ise alt sistemlerde meydana gelen denge bozukluklarına yönelik kapsamlı bir inceleme yapılır.^{6,10} Grubbs tarafından Johnson'ın Davranışsal Sistem Modeli'nin hemşirelik tanıları ile ilişkisi geliştirilmiş ve hemşirelik tanıları 4 grupta toplamıştır. Bunlar yetersizlik/eksiklik, çelişki/uyumsuzluk, uyumsuzluk ve üstünlük olarak belirlemiştir.⁶

2. Planlama ve Uygulama

Alt sistemlerdeki uyumsuzluğun giderilmesine yönelik girişimler planlama ve uygulama aşamasında yapılmaktadır. Alt sistemlerdeki yapısal veya fonksiyonel dengesizlikler belirlendikten sonra bireyin uyum sağlamasına ilişkin rollerini gerçekleştirilir.¹⁰

3. Değerlendirme

Uygulanan hemşirelik girişimlerinin alt sistemlerdeki dengeyi yeniden kazandırma durumu incelenir. Bireyde istenilen davranış değişikliğinin gerçekleşmesi hâlinde verilen bakım başarılı olarak değerlendirilir.¹¹

TARTIŞMA

Bu olgu sunumunda tiroidektomi olan bir hastanın postoperatif dönemdeki bakımı Johnson'ın Davranışsal Sistem Modeli kullanılarak sunulmuştur. Davranışsal Sistem Modeli hemşirelik bakımının bilimsel bir çerçeve kapsamında sunulmasına imkân sağlamaktadır. Davranışsal Sistem Modeli'nin alt sistemlere ayrılması hastanın yaşadığı sorunların bireysel olarak ortaya konulmasını ve bu doğrultuda bakımın sürdürülmesini sağlamaktadır.¹²

Literatür incelendiğinde, Johnson'ın Davranışsal Sistem Modeli'nin kullanıldığı olgularda, modelin hastaların iyileşme sürecinde etkili olduğu, bireyin öz bakım düzeyini artırdığı ve hemşirelik bakım sürecinde kullanılmasının uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.^{8,11,12} Tiroidektomi ameliyatı sonrasında olası komplikasyonların önüne geçmek, bireyin normal yaşamına geçişini hızlandırmak hemşirelik bakımının önemli bir amacıdır.² Bu çalışmada, tiroidektomi ameliyatı sonrasındaki olgunun alt sistemlere göre ele alınması yapılacak hemşirelik bakımının daha görünür olmasını sağlamıştır. Böylece bakım veren hemşire daha açık ve sorunlara yönelik bir hemşirelik

bakımı sağlamıştır. Bu çalışmada, Davranışsal Sistem Modeli'nin kullanımı tiroidektomi olan hastanın hemşirelik sürecinin sunumuna yol göstermiş, hemşirelik bakımının hedeflerine ulaşmayı sağlamıştır. Ameliyat öncesi dönemde Davranış Sistem Modeli'nin ele alınmamış olması bu çalışmanın bir sınırlılığıdır. Davranış Sistem Modeli'nin daha farklı alanlarda kullanılarak bu modelin kullanımının yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma

ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyesi veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Senem Andi; **Tasarım:** Mine Şinik; **Denetleme/Danışmanlık:** Senem Andi; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Mine Şinik; **Analiz ve/veya Yorum:** Senem Andi; **Kaynak Taraması:** Senem Andi; **Makalenin Yazımı:** Senem Andi; **Eleştirel İnceleme:** Mine Şinik; **Kaynaklar ve Fon Sağlama:** Senem Andi; **Malzemeler:** Senem Andi.

KAYNAKLAR

1. Velayutham K, Selvan SS, Unnikrishnan AG. Prevalence of thyroid dysfunction among young females in a South Indian population. *Indian J Endocrinol Metab.* 2015;19(6):781-4. [Crossref] [PubMed] [PMC]
2. Türkmen A. Tiroid cerrahisi ve perioperatif hemşirelik bakımı [Thyroid surgery and perioperative nursing care]. *Selçuk Sağlık Derg.* 2022;3(2):180-91. [Link]
3. Rojas-Rivera A, Quiroga N, Echeverria A, Mu-oz-Larrondo F, Concha-Gutierrez C, Galiano A, et al. Development of a professional practice nursing model for a university nursing school and teaching hospital: a nursing methodology research. *Nurs Open.* 2023;10(1):358-66. [Crossref] [PubMed] [PMC]
4. Kaya A, Boz İ. The development of the professional values model in nursing. *Nurs Ethics.* 2019;26(3):914-23. [Crossref] [PubMed]
5. Havaei F, Dahinten VS, MacPhee M. Effect of nursing care delivery models on registered nurse outcomes. *SAGE Open Nurs.* 2019;5:2377960819869088. [Crossref] [PubMed] [PMC]
6. Karadağ A, Çalışkan N, Baykara ZG. Hemşirelik Teorileri ve Modelleri. 1. Baskı. İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık; 2017.
7. Ocakçı AF, Alpar ŞE. Hemşirelikte Kavram, Kuram ve Model Örnekleri. 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi; 2013.
8. Oymağaçlıo K, Karabacak BG. Multiple sklerozlu bir hastanın Dorothy Johnson'ın davranışsal sistem modeline göre incelenmesi: olgu örneği [Investigation of a multiple sclerosis patient according to the behavioural system model of Dorothy Johnson: a case example]. *J Anatolia Nurs Heal Sci.* 2021;24(4):579-88. [Crossref]
9. Aşkar SE, Ovayolu Ö. Nursing care based on Dorothy Johnson's Behavioral System Model in coronary artery disease: a case report. *Med Sci Discov.* 2022;9(2):138-42. [Crossref]
10. Veliöğlu P. Hemşirelikte Kavram ve Kuramlar. 2. Baskı. İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık; 2012.
11. Kardaş Kin Ö, Türeya A. Dorothy E. Johnson'ın Davranışsal Sistem Modelini yorumlamak: KOAH olgu örneği [Interpretation Dorothy Johnson's Behavioral System Model: COPD case report]. *Hemşirelik Bilim Derg.* 2019;1(3):46-50. [Link]
12. Bayram A, Demirbaş B. Johnson Davranışsal Sistem Modeli: serebrovasküler olay olgu sunumu [Johnson Behavioral system model: a case report of cerebrovascular event]. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Derg.* 2021;4:255-67. [Crossref]